

MAZOWIECKI OŚRODEK BADAŃ NAUKOWYCH

Doniosłym wydarzeniem w województwie warszawskim było powołanie z dniem 26 października 1967 r. Ośrodka Badań Naukowych Mazowieckiego Towarzystwa Kultury. Ośrodek zapoczątkował oczekiwane od lat, szczególnie przez krajoznawców i regionalistów, systematyczne badania naukowe nad dziejami Mazowsza i Podlasia.

Działalnością Ośrodka kieruje Rada Naukowa, do której wchodzi naukowcy i badacze regionalni następujących dyscyplin: historii, archeologii, etnografii, językoznawstwa, historii literatury, prawa, historii sztuki, architektury, ekonomii i socjologii.

W pracach Ośrodka biorą udział naukowcy z Warszawy, Łodzi, Krakowa, Ciechanowa, Elbląga, Grójca, Mińska Mazowieckiego, Mławy, Ostrowi Mazowieckiej, Otrębus k. Warszawy, Płocka, Siedlec, Sokołowa k. Białegostoku, Żyrardowa, Grodziska Maz., Łomży, Białowięży.

Przewodniczącym Rady wybrano prof. dr. Stanisława Herbstą, wiceprzewodniczącym — prof. dr. Stanisława Berezowskiego, sekretarzem naukowym dr. Jerzego Antoniewicza.

Do podstawowych dziedzin działalności Ośrodka należą zagadnienia naukowo-badawcze oraz popularyzacja wiedzy o Mazowszu i Podlasiu. W celu realizacji programu działalności Ośrodka powołane zostały komisje specjalistyczne i stacje naukowe. Ośrodek współpracuje również ściśle z towarzystwami regionalnymi udzielając im wszechstronnej pomocy.

KOMISJE SPECJALISTYCZNE

Komisja Wydawnicza. Przewodniczący — prof. dr St. Herbst, zastępca — prof.

dr St. Berezowski, sekretarz — dr J. Antoniewicz.

Ośrodek wydaje dwie serie publikacji: *Rocznik Mazowiecki* i *Prace Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych*.

Rocznik Mazowiecki jest organem OBN. Wydawnictwo upowszechnia wśród społeczeństwa wiedzę o przemianach gospodarczych i społeczno-kulturalnych zachodzących na Mazowszu i Podlasiu w latach Polski Ludowej. Popularyzuje także tradycje kulturalne Mazowsza i Podlasia w przeszłości, omawia i recenzuje najnowszą literaturę o Mazowszu i Podlasiu. Ciekawą inicjatywą redakcji *Rocznika Mazowieckiego* jest dział omawiający sylwetki ludzi zapisanych w dziejach Mazowsza.

Prace Mazowieckiego OBN są serią książkową poświęconą monografiom miast mazowieckich i podlaskich, niektórym problemom dotyczącym Mazowsza i Podlasia oraz monografiom większych zakładów pracy.

Komisja ma w swoim dorobku wydanie następujących prac: *Ostrołęka. Dzieje miasta* — Zofia Niedziałkowska; *Rewolucja 1905—1907 roku na Mazowszu i Podlasiu* — praca zbiorowa; *Pułtusk. Studia z dziejów miasta i regionu* — praca zbiorowa; *Rocznik Mazowiecki*, t. II.

Niezwykle ambitny jest plan wydawniczy Ośrodka na 1969 r. Uwzględniono w nim wydanie następujących pozycji: *Rocznik Mazowiecki*, t. III; *Odgłosy Rewolucji Październikowej na Mazowszu i Podlasiu*; *Studia i materiały do dziejów Mazowsza Mławskiego* (red. J. Antoniewicz); *Szkice z dziejów Nasielska* (red. St. Pazyra); *Dzieje Sochaczewa i ziemi sochaczewskiej* (red. St. Russocki); *Bibliografia Mazowsza i Podlasia za lata 1964—1966*; *Szkice z dziejów Łosic* (red. J. Ka-

zimierski); A. Winter: *Dzieje Siedlec* (red. St. Herbst); M. Lech i L. Hass: *Dzieje Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Pruszkowie* (red. St. Kalabiński).

Komisja Historii Starożytnej i Średniowiecznej Mazowsza. Przewodniczący — prof. dr A. Geysztor, sekretarz — dr J. Antoniewicz.

Komisja wspólnie z Instytutem Historii PAN i Towarzystwem Miłośników Historii przygotowała konferencję podsumowującą dotychczasową wiedzę o dawnym Mazowszu, która odbyła się w pierwszym półroczu 1969 r. Wiąże się z nią przygotowanie *Zarysu historii starożytnej i średniowiecznej Mazowsza*. Wspólnie z Instytutem Historii PAN Komisja opracowuje wydanie *Kodeksu dokumentów miasta Płocka*. Dużym przedsięwzięciem jest przygotowywanie trzutomowej *Monografii Płocka*.

Komisja Badań nad Współczesnością. Przewodniczący prof. dr St. Berezowski, sekretarz — mgr L. Lehr-Splawiński.

Praca Komisji koncentruje się na edytorskim upamiętnieniu dorobku ćwierćwiecza władzy ludowej na Mazowszu i Podlasiu. Głównym wydawnictwem będzie *Monografia 25 lat władzy ludowej w województwie warszawskim*. Przewiduje się także wydanie monografii poszczególnych powiatów.

Prof. Berezowski przygotowuje pracę *Regiony Mazowsza i Podlasia*.

Komisja Językoznawcza. Przewodniczący — prof. dr W. Doroszewski, wiceprzewodniczący — prof. dr P. Zwoliński, sekretarz — dr H. Horodyska-Gadkowska.

Komisja powołała zespół onomastyczny do badań terenowych na północnym Mazowszu oraz zespół, który przygotowuje pracę o gwarach ziemi zawkrzeńskiej. Cennym przedsięwzięciem komisji jest zorganizowanie w Ciechanowie seminarium doktoranckiego dla nauczycieli — współautorów *Słownika gwar Mazowsza i Podlasia* pracujących pod kierunkiem dr B. Falińskiej.

Komisja Etnograficzna. Przewodnicząca — prof. dr A. Kutrzeba-Pojnarowa, wiceprzewodniczący — dr H. Pietkiewicz, sekretarz — dr M. Pokropek.

Praca Komisji koncentrowała się nad regionem kołobrzeszko-sannickim. Zamierza ona wydać trzutomową monografię tego regionu i rozwinąć terenowe badania etnograficzno-historyczne. Opracowano tak-

że folder o rzeźbie ludowej regionu sierpeckiego (mgr F. Midura).

Komisja Upowszechniania Wiedzy o Mazowszu. Przewodniczący dr B. Syzdek.

Komisja wspólnie z sekretarzem Ośrodka zorganizowała sesje popularnonaukowe w Pułtusk i Sochaczewie oraz współuczestniczyła w organizowaniu konferencji folklorystycznej MTK w Mińsku Mazowieckim.

Ośrodek powołał redakcję *Przewodnika po miejscach walk i męczeństwa w województwie warszawskim*. Przewodniczącym zespołu redakcyjnym jest płk dr B. Kobuszewski, sekretarzem — mgr M. Szczepkowski. Redakcja opracowała instrukcję dla autorów haseł i rozpoczęła opracowywanie podręcznej kartoteki, która będzie liczyła około 1500 haseł.

Ostatnio powołano Komisję Historii Najnowszej (przew. prof. dr St. Kalabiński), Komisję dla Spraw Dokumentacji i Informacji Naukowej (przew. doc. dr St. Pazyra) i Komisję Fizjograficzną (przew. prof. dr S. Różycki).

STACJE NAUKOWE

Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych zorganizował 5 stacji naukowych o profilu humanistycznym, powołał opiekunów naukowych i kierowników tych placówek oraz seminaria doktoranckie i magisterskie.

Ciechanów, ul. Orylska 3a. Opiekun naukowy — doc. dr Stanisław Pazyra, p.o. kierownika — mgr A. Kociszewski. Specjalizacja: historia i językoznawstwo. W stacji powołano seminaria doktoranckie z zakresu historii XIX w. (kier. prof. dr M. Zahorski) i historii literatury polskiej (kier. prof. dr J. Kulczycka-Saloni).

Mława, ul. Obrońców Stalingradu 5. Opiekun naukowy — prof. dr St. Berezowski, kierownik — dr R. Juszkiewicz. Specjalizacja: historia średniowiecza, archeologia, historia wojskowości i walk narodowowyzwoleńczych w Polsce. Seminarium doktoranckie: z geografii ekonomicznej (kier. prof. dr St. Berezowski).

Zyrardów, ul. Malinowskiego 1 (Muzeum Historii Ruchu Robotniczego). Opiekun naukowy — prof. dr St. Kalabiński, kierownik — mgr K. Krauze-Jaworska. Specjalizacja: historia przemysłu i klasy robotniczej w Polsce. Ośrodek wspólnie ze stacją powołał seminarium magisterskie i doktoranckie z historii przemysłu i klasy robotniczej XIX i XX w. (kie-

rownik prof. dr Irena Pietrzak-Pawłowska).

Warka. Stacja mieści się w Muzeum Kazimierza Pułaskiego w Winiarach. Opiekun naukowy — dr J. Antoniewicz, kierownik — mgr M. Szczepkowski. Specjalizacja: dzieje emigracji polskiej oraz dzieje Polonii w Niemczech do 1939 r. W oparciu o zbiory stacji mgr J. Zimińska opracowuje bibliografię emigracji polskiej na Zachodzie.

Siedlce, ul. 1 Maja 2 (Archiwum Terenowe — tymczasowo). Opiekun naukowy — mgr J. Kazimierski, p.o. kierownika — mgr Z. Gralowa. Specjalizacja: dzieje Podlasia oraz Ukrainy i Białorusi.

WSPÓLPRACA OŚRODKA Z INSTYTUCJAMI NAUKOWYMI

Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych nawiązał szeroką współpracę z wieloma instytucjami i organizacjami naukowo-badawczymi. Należą do nich: Biuro Prezydzialne, Wydział I, Instytut Historii, Komitet Językoznawstwa i Zakład Badań Stosunków Polsko-Radzieckich PAN, Instytut Historyczny i Katedra Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego, Archiwum m. st. Warszawy i województwa warszawskiego, Śląski Instytut Naukowo-Badawczy w Katowicach, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Wrocławiu, Towarzystwo Naukowe Płockie, Ośrodek Badań Naukowych i Stacja Naukowa PTH w Olsztynie, Białostockie Towarzystwo Naukowe, Muzeum Historii Ruchu Robotniczego w Żyrardowie, Muzeum Kazimierza Pułaskiego w Warce, Muzeum Ziemi Zawkrzeńskiej w Mławie, Archiwum Terenowe w Siedlcach.

Rezultatem tej współpracy jest wyposażenie bibliotek stacji naukowych w różnojęzyczne wydawnictwa specjalistyczne, realizacja planu wydawniczego, konferencje naukowe, konsultacje, recenzje.

Ośrodek nawiązał również szeroką współpracę z władzami politycznymi i państwowymi w województwie warszawskim. Wspólnie z Referatem Historii Partii KWK PZPR wydano wspomnianą pracę zbiorową *Revolucja 1905—1907 na Mazowszu i Podlasiu* oraz zorganizowano sesję „PPR-Lewa Podmiejska w walce z okupantem hitlerowskim”. Przy podejmowaniu i realizacji wielu zamierzeń popularnonaukowych nawiązano także współpracę z WK FJN i Prezydium WRN w Warszawie.

Zakładanie stacji naukowych i realizacja planu edytorskiego, głównie monografii, wymagała nawiązania przez Ośrodek współpracy z władzami w poszczególnych powiatach Mazowsza i Podlasia. Jak dotychczas największe rezultaty osiągnięto dzięki współpracy z KP PZPR w Ciechanowie oraz prezydiami rad narodowych w Mławie, Ciechanowie, Siedlcach, Nasielsku, Łosicach, Sochaczewie i Pułtusku, a także z dyrekcją Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego w Pruszkowie.

WSPÓLPRACA Z TOWARZYSTWAMI REGIONALNYMI

Ośrodek Badań Naukowych koordynuje działalność Mazowiecko-Podlaskich Towarzystw Regionalnych. Badaczom regionalnym udziela wszechstronnej pomocy metodycznej i merytorycznej w opracowaniach przygotowywanych do druku na łamach wydawnictw Ośrodka. Oto niektóre przykłady współpracy Ośrodka z towarzystwami regionalnymi:

— Towarzystwo Miłośników Ziemi Mławskiej — konsultacja i recenzje opracowań umieszczonych w *Monografii Mazowsza Mławskiego*; organizacja stacji naukowej w Mławie.

— Towarzystwo Miłośników Mińska Mazowieckiego — konferencja popularnonaukowa poświęcona folklorowi regionu kołbielsko-sannickiego i współpraca nad wydaniem atlasu strojów ludowych tego regionu; konsultacja opracowania St. Ciącki o ziemi stanisławowskiej.

— Towarzystwo Miłośników Ziemi Ciechanowskiej — organizacja stacji naukowej w Ciechanowie.

— Towarzystwo Miłośników Ziemi Ostrowskiej — recenzja pracy Mieczysława Bartniczaka *Bitwa pod Nagoszewem* — 3.VI.1863 r.

— Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Przasnyskiej — organizacja biblioteki Towarzystwa; konsultacja w sprawie zabezpieczenia i konserwacji skarbu monet znalezionych w Przasnyszu.

— Towarzystwo Kulturalne Ziemi Pułtuskiej — organizacja sesji popularnonaukowej „X wieków Pułtuska”; recenzowanie prac do wydawnictwa zbiorowego *Pułtusk. Studia z dziejów miast i regionu*.

— Koło Miłośników Ziemi Sierpeckiej — praca nad wydaniem katalogu o sztuce ludowej okolic Sierpca.

— Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Ziemi Sokołowskiej — konsultacja pracy Kazimierza Witta o dziejach okupacji hitlerowskiej w powiecie sokołowskim.

— Towarzystwo Miłośników Miasta Warki — organizacja stacji naukowej w Warce.

— Towarzystwo Przyjaciół Żyrardowa — organizacja stacji naukowej w Żyrardowie; recenzowanie i konsultacja scenariusza K. Zwolińskiego wystawy „PPR-Lewa Podmiejska w walce z okupantem hitlerowskim”.

— Towarzystwo Miłośników Podlasia — organizacja stacji naukowej w Siedlcach; współpraca w sprawie opublikowania *Monografii Siedlec* A. Wintera.

— Towarzystwo Naukowe Płockie — organizacja sesji historycznej z okazji pięćdziesięciolecia Republiki Białoruskiej, udział w wydaniu specjalnego numeru *Notatek Płockich* poświęconego Białorusi. Z dniem 1 stycznia 1970 r. Mazowiecki OBN będzie przekształcony w wojewódzki instytut badawczy z uprawnieniami wynikającymi z ustawy o państwowych

instytutach naukowo-badawczych. Zostanie on wówczas organizacyjnie oddzielony od Mazowieckiego Towarzystwa Kultury.

Dwuletni dorobek Ośrodka wskazuje, że jest to niezwykle prężna placówka naukowa, która wniosła istotny wkład w rozwój badań naukowych, popularyzację dziejów Mazowsza i Podlasia.

Osiągnięcia Ośrodka powinny być szeroko wykorzystywane i popularyzowane przez Komisje Okręgu Mazowieckiego PTTK, oddziały powiatowe, ośrodki informacji turystycznej i poradnie krajoznawcze województwa warszawskiego. Szczególne wykorzystywanie wydawnictw Ośrodka stwarza nieporównanie szerszą niż do tej pory możliwość upowszechniania walorów krajoznawczych Mazowsza i Podlasia.

Krajoznawcy i regionaliści województwa warszawskiego, którzy pierwsi wypowiedzieli się przeciwko „terra incognita masoviensis” znaleźli w Mazowieckim Ośrodku Badań Naukowych mocne oparcie do skutecznego rozwijania działalności krajoznawczo-regionalnej.

ZYGMUNT KOWALCZYKIEWICZ

KONIN W ROKU 1969

Rok 1969 w powiecie konińskim charakteryzował się dalszymi zmianami krajobrazu. Systematyczna rozbudowa przemysłu, zwłaszcza górniczego, pociągnęła za sobą stopniowe przejmowanie terenów rolniczych i leśnych. Równocześnie postępuje proces planowego oddawania terenów pokopalnianych pod rekultywację rolniczą. Prace te są wynikiem pozytywnej współpracy między dyrekcją kopalni, administracją powiatu oraz Konińskim Towarzystwem Regionalnym. Rekultywacja terenów pokopalnianych (zwłaszcza górnictwa odkrywkowego), jest w kraju zagadnieniem bez tradycji i doświadczeń. Działalność w tym zakresie uregulowana jest uchwałą Nr 301 Rady Ministrów z dnia 6 września 1966 r.

Dużo uwagi przywiązuje się również problemowi zalesiania nieużytków i zwalowsk zewnętrznym. Jest to szczególnie ważne ze względu na to, że w wyniku eksploatacji pokładów węgla brunatnego

z terenu konińskiego ubyło już ponad 700 ha gruntów leśnych. Duży wpływ na zmianę szaty roślinnej oraz fauny wywierają elektrownie: „Konin” i „Pątnów”. System chłodzenia urządzeń elektrowni spowodował znaczne podwyższenie temperatury wody kilku jezior. Obecnie nie wszystkie jeziora zamarzają w okresie zimowym.

Rozwój przemysłu paliwowo-energetycznego i hutniczego pociąga za sobą dalszą rozbudowę zakładów przemysłowych innych gałęzi przemysłu. Zakłady te najczęściej zlokalizowane w Koninie i okolicy wpływają na wielkość powierzchni miasta oraz liczbę jego mieszkańców. Oto kilka liczb dotyczących ludności Konina w latach 1900 — 8522 mieszkańców, 1950 — 11 925, 1960 — 17 500. Ponad dwie trzecie ogólnej liczby mieszkańców Konina mieszka w nowych dzielnicach pobudowanych po 1960 r. Miasto rozbudowując się zaczy-

Siedziba MRN w Koninie. Fot. CAF — Rozmysłowicz

na stopniowo wkraczać na tereny pokopalniane pierwszej w historii węgla konińskiego odkrywki „Morzysław”.

Węgiel brunatny znany jest na terenie powiatu konińskiego od drugiej połowy XIX w., eksploatowano go jednak w bardzo nikłym procencie. Systematyczny. W czasie okupacji Niemcy równo 1925 r. pracownik Polskiego Instytutu Geologicznego — A. Makowski. Stał się on inicjatorem badań, którymi zainteresował się Państwowy Komitet Energetyczny. W czasie okupacji Niemcy również zainteresowali się Zagłębiem Konińskim, przystąpili nawet do dalszych badań geologicznych, odwadniania złoża i budowy odkrywki.

Jednakże dopiero w latach Polski Ludowej rozpoczęto eksploatację węgla brunatnego na szeroką skalę. I oto obecnie dawne tereny pokopalniane stały się miejscem budowy nowych dzielnic Konina. W 1969 r. oprócz budowy domów mieszkalnych kontynuowano prace związane z budową szpitala powiatowego w Koninie, krytego basenu pływackiego, stadionu sportowego i szeregu innych obiektów o charakterze socjalnym i usługowym. Przystąpiono również do budowy

dalszych dwóch mostów na zalewie warciańskim i rzece Warcie.

Szkolnictwo zawodowe obchodziło w tym roku jubileusz dziesięciolecia nauki w Zasadniczej Szkole Górniczej. W 1969 r. otwarto nowe Liceum Medyczne Pielęgniarstwa. W Koninie istnieje również punkt konsultacyjny Politechniki Poznańskiej.

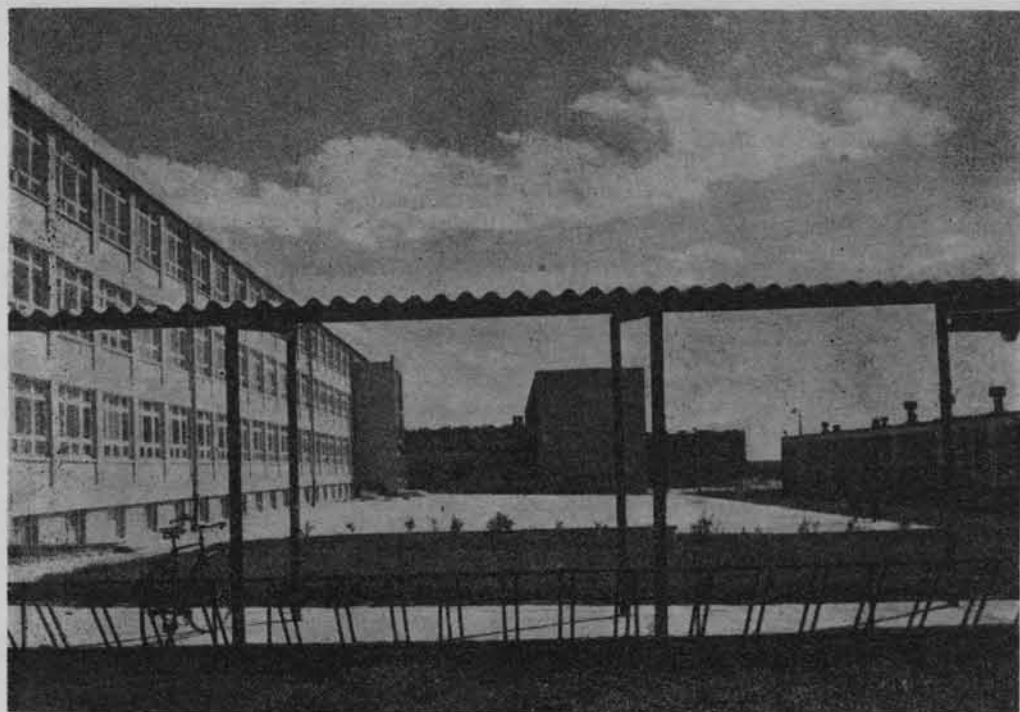
Poważnymi osiągnięciami poszczycić się może Muzeum Zagłębia Konińskiego. Do 1966 r. istniało w Koninie prowadzone społecznie przez członków PTTK Muzeum Regionalne. Dzięki staraniom władz PTTK, Konińskiego Towarzystwa Regionalnego oraz Wydziału Kultury Miejskiej Rady Narodowej zostało przekształcone w placówkę państwową. Muzeum prowadzone jest przez archeologów Łucję i Andrzeja Nowaków, którzy wnieśli istotny wkład w badania nad przeszłością ziemi konińskiej.

W okresie od maja do października 1969 r. prowadzili prace wykopaliskowe w trzech miejscowościach powiatu: Gosławicach, Kleczewie i Koziegłowach.

W Gosławicach znajduje się zamek gotycki fundacji biskupa Andrzeja Łaskarza. Zamek zbudowany został w dwudziestych latach XVI w. Przebudowywany w XVII, XIX i XX w. Obecnie w ruinie. Badania prowadzone w 1969 r. były kontynuacją prac podjętych wcześniej. Zadaniem archeologów było stwierdzenie stanu pierwotnego murów, dziedzińca i budynków mieszkalnych.

Kleczew jest niewielkim miastem w powiecie konińskim. Prowadzone tu badania miały na celu wyjaśnienie problemu pierwszego osadnictwa miasta. Prace wykopaliskowe prowadzono w dwóch miejscach — na obszarze przypuszczalnego grodziska i w pobliżu kościoła parafialnego.

W 1969 r. archeolodzy kontynuowali prace w pobliżu wsi Koziegłowy (rozpoczęte rok wcześniej). Celem prac było poznanie grodziska z okresu kultury łużyckiej. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że gród miał charakter typowo obronny. Ludność korzystała z niego jedynie w przypadkach zagrożeń. Dowodem tego jest całkowity brak domów. W 1968 r. odkopana została brama wjazdowa. Leżące w jej pobliżu duże ilości szkieletów ludzkich, świadczą o tym, że gród przed zniszczeniem był zdobywany przez najeźdźców. W walce od strony majdanu znaleziono pochówki szkieletowe. Szkielety ułożone były w pozycji skurzonej o silnie podciągniętych pod brodę kolanach. W jednym przypad-

Nowoczesna szkoła w Koninie. Fot. CAF — Sokołowski

Wykopaliska w Koziegłowach — grodzisko kultury łużyckiej

ku szkielet znajdował się w obudowanej drewnem jamie, przywalonej kamieniami. Przekrój wału oraz jego budowa świadczą o starannym wykonaniu grodu. Wiodła do niego droga wyłożona okrągłakami. Występująca wszędzie zgorzelina świadczy o spaleniu grodu w czasie jego zdobywania.

Duży wkład w popularyzację wiedzy historycznej i sztuki ludowej wniosły liczne wystawy, zorganizowane przez Muzeum Zagłębia Konińskiego. Niezwykle bogata była tematyka wystaw: „Dzieje górnictwa w Polsce” — wystawa zorganizowana w oparciu o materiały z muzeów w Wieliczce i Tarnowskich Górach; „Pięćdziesiąta rocznica Powstania Wielkopolskiego”, wystawa w związku z trzydziestolecie śmierci Zofii Urbanowskiej, powieściopisarki konińskiej, przyjaciółki Deotymy Jadwigi Łuszczewskiej oraz wy-

stawa poświęcona martyrologii ludności wschodniej Wielkopolski.

Niezwykle interesująca była ekspozycja twórczości ludowej regionu konińskiego. Zawierała ona rzeźbę, malarstwo, garncarstwo, koronkarstwo, wyroby zdobnicze ze słomy, wycinanki i szereg innych dziedzin sztuki. Wystawa miała charakter eliminacyjny. Większość prac została zakwalifikowana na zorganizowaną w Poznaniu „Wielkopolską wystawę sztuki ludowej”. Kilku twórców konińskich uzyskało na tej wystawie nagrody: Józef Kluczak z Gminy powiat koniński — I nagroda za rzeźby w drewnie, Alfred Roy z Konina — I nagroda za malarstwo, Walery Kinalski z Konina — II nagroda za malarstwo, Ryszard Michalski z Konina — wyróżnienie za malarstwo, Zygmunt Kowalczykiewicz z Konina — wyróżnienie za wycinanki.

JAN BILIŃSKI

PTTK W ZAGŁĘBIU MIEDZI

Powiat lubiński zajmuje obszar 793 km². Znajdują się tu cztery miasta: Lubin 28 000 mieszkańców, Chocianów 6000, Polkowice 5500, Rudna 2500. Na terenie powiatu są 63 wsie i przysiółki. Ogółem powiat zamieszkuje 60 000 osób, z czego 42% na wsi. Lasy zajmują 41,3% powierzchni. Po miedzi stanowią one największe bogactwo rejonu.

Złóża miedzi zostały odkryte w 1957 r.; w trzy lata później przystąpiono do budowy kopalń, w 1968 r. zaś do wydobywania rudy miedzi. Prace górnicze prowadzono jednocześnie w kilku szybach w bardzo trudnych warunkach geologicznych. Tutejsze złóża są jednopokładowe. Powstały one w epoce geologicznej zwanej cechsztynem przed 350 mln lat. Złóża miedzi znajdują się w doloomitach, łupkach i czerwonym piaskowcu na obszarze eksploatacyjnym na północ od Lubina. Okruszcowanie pierwiastka Cu jest najwyższe w Europie. Równoległe z miedzią występują inne pierwiastki jak srebro w ilościach opłacalnych do pozyskania w skali przemysłowej, następnie złoto, nikiel, które pozyskuje się w innych zakładach kraju, ponadto kobalt,

cyna, wanad, platyna, osm, iryd itd. Szczególnie cenny jest osm, którego wartość jest 50 razy wyższa od złota.

Do 1957 r. Lubin był małym miasteczkiem liczącym 4500 mieszkańców. Obecnie liczy już 28 tys. osób; w 1985 r. ma osiągnąć 80 000. Do najważniejszych wydarzeń w życiu miasta w 1969 r. należały: uruchomienie komunikacji miejskiej w dniu 1 maja oraz rozruch eksploatacyjny kopalni Lubin i kopalni Polkowice I. W ciągu roku przystąpiono też do budowy trzeciej kopalni Polkowice II.

Zabudowania kopalniane można obejrzeć podczas przejazdu szosą na odcinku Lubin-Polkowice, zwiedzanie nawierzchni i wyrobisk dozwolone jest wyłącznie za zgodą dyrekcji zjednoczenia. Można natomiast zwiedzać Dolnośląską Fabrykę Instrumentów Muzycznych w Lubinie przy ul. Odrodzenia 32 (obok dworca PKP), gdzie wyrabia się wszystkie rodzaje gitar, mandolin, skrzypiec, wiolonczel i kontrabasów oraz zabawek luksusowych (eksport). Podstawową produkcję stanowią mechanizmy pianinowe o najwyższej jakości światowej (repetycja 15 uderzeń na sekundę).

Zabytkowy ratusz w stolicy polskiej miedzi — Lubinie. Fot. CAF — Zagoździński

Na terenie podregionu lubińskiego znajduje się wiele interesujących zabytków. Należą do nich m. in.:

Lubin: kaplica piastowska z 1340 r., mury obronne z basztami, Brama Głogowska i kościół parafialny z 1358 r., krzyż pokutny, ratusz;

Chocianów: pałac z 1728 r. arch. Martin Franz, wieża z 1297 r., element dawnego zamku fundacji ks. Bolka I Świdnickiego, w rynku kościół tzw. graniczny, barokowy, na terenie tartaku dęb o obwodzie 6,8 m;

Krzeczyn Wielki: kościół filialny z 1226 r. z dalszymi przeróbkami, w parku kilka pomników przyrody: dęby i aleja lipowa od szosy do kościoła;

Polkowice: kościół parafialny św. Michała: ciekawy obraz, krzyż pokutny obok wejścia;

Szklary Górne: kościół parafialny z 1519 r. posiadający bogate wyposażenie, cenny obraz „Madonna z Dzieciątkiem” szkoły włoskiej, pałac arch. P. Scarenti z 1711 r. odnawiany.

Chróstnik: pałac z ok. 1725 r. arch. Martin Franz, obok grodzisko średniowieczne, kościół z 1335 r., obok pomnik przyrody — lipa 5,2 m obwodu.

Miłoradzice: kościół parafialny z XIV w. wyposażenie renesansowo-barokowe, w pobliżu krzyż pokutny.

Na terenie powiatu znajduje się ponad 120 obiektów zabytkowych, 90 stanowisk

archeologicznych zidentyfikowanych i 60 parków dworskich, z których część posiada ciekawy zestaw florystyczny oraz 35 pomników przyrody.

Ożywioną działalność przejawia Oddział PTTK w Lubinie, zorganizowany 21.XII.1965 r. W dniu 1.VIII.1966 r. otwarto wypożyczalnię, zaś 1.IX. 1967 r. sklep pamiątkarski i stację turystyczną o 30 miejscach.

Staraniem aktywu PTTK wyznakowane zostały 3 pieszne szlaki turystyczne: żółty — Prochowice—Chobienia, niebieski — Legnica—Polkowice—Głogów, zielony — Bolesławiec—Chocianów—Lubin—Chobienia. Łączna długość szlaków wynosi 270 km. Oddział zrzesza 24 koła zakładowe i szkolne liczące łącznie 1007 członków. Istnieje również 7 komisji.

W okresie czterech lat istnienia Oddziału zorganizowano 7 rajdów, 5 imprez środowiskowych, 41 spotkań z aktywnym młodzieżowym, 118 odczytów w szkołach podstawowych, 37 w średnich oraz — przy współpracy z TWP — 53 prelekcje w zakładach pracy. Ukazał się drukiem folder o Lubinie. W 1969 r. przekazano

do wydawnictwa monografię turystyczną powiatu, która ukaże się drukiem w 1970 r. (4 arkusze wydawnicze, mapa i ryciny). W 1969 r. ukazało się w prasie lokalnej 17 artykułów o tematyce krajoznawczo-turystycznej. Natomiast w okresie istnienia Oddziału opublikowano na łamach prasy 78 artykułów poświęconych działalności PTTK.

W działalności społecznej wyróżniają się komisje: opieki nad zabytkami (przewodniczący Stefan Cybulski); motorowa (przewodniczący Wiesław Cieślak) i młodzieżowa (przewodniczący Jerzy Poks).

W kwietniu 1969 r. zorganizowano I Marsz na Orientację (47 uczestników), I Okręgowy Rajd Ziemi Lubińskiej (670 uczestników), IV Ogólnopolski Rajd Esperantystów, górski (119 uczestników), V Rajd Ziemi Lubińskiej, jesienny młodzieżowy (231 uczestników).

Na terenie powiatu działa kilka środowiskowych organizacji: Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej, Ukraińskie Towarzystwo Kulturalne, Międzypowiatowy Korespondencyjny Klub Młodych Pisarzy. Z towarzystwami tymi PTTK łączy dobra współpraca.

Nowe osiedle mieszkaniowe Staszica w Lubinie. Fot. CAF — Wołoszczuk

ROK 1969 POD BANDERĄ PTTK

Turystyczny sezon żeglarski w 1969 r. miał szczególne znaczenie dla żeglarzy spod bandery PTTK. Upłynął on bowiem we wszystkich ogniwach Komisji Turystyki Żeglarskiej ZG PTTK pod znakiem realizacji zadań ideowo-wychowawczych określonych przez V Zjazd PTTK. Powodem tego była szeroka działalność sekcji, klubów i okręgowych komisji turystyki żeglarskiej nawiązująca do obchodów 25-lecia Polski Ludowej, jubileuszu 50-lecia żeglarstwa polskiego oraz 15-lecia istnienia Komisji Turystyki Żeglarskiej ZG PTTK.

Przygotowania do roku jubileuszowego żeglarstwa polskiego Komisja Turystyki Żeglarskiej rozpoczęła już u schyłku 1968 r. Opracowany został program i plan obchodów. Przewidziano w nich uroczyste otwarcie sezonu żeglarskiego, plenarne zebrania z udziałem przedstawicieli władz partyjnych i państwowych, sportowych i turystycznych oraz seniorów żeglarstwa polskiego. Zaplanowano również zorganizowanie wielu imprez okolicznościowych i programowych oraz uroczyste zakończenie sezonu, które stało się okazją do wyróżnienia najbardziej zasłużonych osób i organizacji w pracy na rzecz rozwoju żeglarstwa.

Najważniejszymi imprezami zorganizowanymi przez Komisję Turystyki Żeglarskiej ZG PTTK oraz Polski Związek Żeglarski przy znacznej pomocy aktywu żeglarskiego z województwa olsztyńskiego były Centralny Rejs Żeglarski „Mazury 69” i zlot turystów-żeglarzy, odbyte w czasie od 2 do 15 lipca 1969 r. na trasie Wielkich Jezior Mazurskich.

W rejsie i zlocie brało udział 237 uczestników na 59 łodziach. Reprezentowali oni 12 okręgów. Program rejsu i zlotu przewidywał m. in. kilka ciekawych konkursów oraz 5 imprez regatowych, urozmaiconych zadaniami sprawnościowymi.

Bogaty program tych imprez oraz otwarta w tym czasie interesująca wystawa przedstawiająca dorobek żeglarstwa w okresie 50-lecia oraz 15-lecia istnienia KTŻ przewyższyły swym rozmachem organizowane dotychczas tego typu imprezy.

Poważnym dorobkiem w latach Polski Ludowej poszczycić może się wiele klubów, sekcji i okręgowych komisji turystyki żeglarskiej. Dotyczy to np. najmłodszej OKTŻ z Rzeszowa. Komisja ta powstała stosunkowo niedawno, lecz jej dotychczasowe osiągnięcia wskazują na mo-

żliwość dalszego rozwoju. W ostatnim czasie OKTŻ w Rzeszowie wspólnie z klubem „Fregata” zorganizowała na Zalewie Solińskim II Rejs „Solina 69”. Wzięło w nim udział 23 uczestników, którzy na kilku łodziach opłynęli „morze solińskie”. W czasie rejsu odbyła się kursokonferencja aktywu żeglarskiego zorganizowana w celu przedyskutowania podstawowych problemów rozwijającego się żeglarstwa na Rzeszowszczyźnie.

OKTŻ Okręgu Mazowieckiego PTTK zorganizowała I Zlot Żeglarzy Ziemi Mazowieckiej z udziałem 78 osób. Wyświetlono też kilka filmów kolorowych i przeczoczy o tematyce żeglarskiej i krajoznawczej oraz przeprowadzono dyskusje na szereg ciekawych tematów. Kilka-naście załóg brało udział w regatach żeglarskich m. in. na trasie Zegrzynek — Zegrze.

W Okręgu Dolnośląskim PTTK najaktywniej działał Klub Żeglarski „Eol” we Wrocławiu. W czasie pięciu turnusów obozowych wyszkolono 168 żeglarzy i sterników jachtowych. W rejsach krajowych i zatokowych na jachcie „Bolko” 37 uczestników przepłynęło w ramach szkolenia 2600 mil morskich. Okręg ten prowadził wielokierunkową działalność turystyczną i krajoznawczą, co świadczy o systematycznym upowszechnianiu żeglarstwa w województwie wrocławskim.

Na terenie Okręgu Olsztyńskiego, poza Centralnym Rejsem „Mazury 69” i zlotem żeglarzy-turystów odbyło się wiele innych udanych imprez, cieszących się za-

interesowaniem wśród entuzjastów żeglarstwa.

Znaczne osiągnięcia w pracy posiada OKTŻ w Białymstoku. W okręgu tym wyróżniły się przede wszystkim następujące kluby: „Akwa”, „Wigry” i „Śniadecja”. Powołane zostały do życia również nowe kluby żeglarskie „Kolejarz” i „Koga” w Elku.

Działalność Okręgu Krakowskiego opierała się głównie o kluby posiadające duży dorobek i doświadczenie. Wyróżnił się wśród nich zwłaszcza Yacht Club „Beskid” z Nowego Sącza.

Spośród licznych imprez zorganizowanych przez ten klub wymienić można oczywiście regaty z udziałem 107 załóg oraz 2 obozy żeglarskie dla młodzieży szkolnej. Reprezentanci tego klubu odegrali też poważną rolę w Centralnym Rejsie „Mazury 69” i zlocie, zdobywając znaczną większość nagród ufundowanych przez organizatorów. Aktywną działalność przejawiał również Yacht-Club „Fregata” z Krakowa.

OKTŻ w Krakowie poświęcił natomiast wiele uwagi kwestii propagowania

Żeglarskiej Odznaki Turystycznej wśród żeglarzy PTTK oraz członków innych klubów. Rezultaty tej akcji były znaczne. Zdobyto 55 odznak brązowych, 13 srebrnych, 8 złotych oraz 3 duże srebrne i 1 dużą złotą ZOT; 23 osoby zdobyły ponadto stopień przodownika turystyki żeglarskiej, w tym jedna przodownika-instruktora.

Wiele inwencji w swej pracy wykazali działacze OKTŻ i klubów w województwie szczecińskim. Poza zadaniami programowymi podjęli się oni wybudowania w czynnie społecznym przystani żeglarskiej wartości 300 tys. zł. Po raz pierwszy przeprowadzono dobrze zorganizowaną imprezę pod hasłem „Trzy dni otwartej przystani”. Wskutek wielkiego zainteresowania tą imprezą przerodziła ona się w „Tydzień otwartej przystani”.

Podobnie duże osiągnięcia posiada OKTŻ w Katowicach. Komisja zorganizowała m. in. zjazd aktywu, podczas którego wygłoszono kilka referatów. Podczas „Dni Turystyki” zorganizowano interesu-

jącą wystawę. Sporo uwagi komisja poświęciła również problemom propagandowym i wychowawczym.

Przedstawione przykłady nie oddają w pełni obrazu wkładu pracy społecznej i ofiarnego zaangażowania szerokiego grona działaczy turystyki żeglarskiej. Świadczą one jednak o różnorodności form pracy Towarzystwa w zakresie turystyki żeglarskiej. Jest to tym cenniejsze, że warunki, w których pracują kluby i sekcje żeglarskie są najczęściej bardzo trudne. Mimo to jednak w 1969 r. zorganizowano łącznie około 100 rejsów i regat z udziałem 400 jachtów i około 1500 uczestników. Podczas imprez żeglarskich odbyło się ponad 200 spotkań, konkursów, wystaw itp. poświęconych 25-leciu Polski Ludowej, 50-leciu żeglarstwa polskiego i 15-leciu KTŻ. Dotychczasowe osiągnięcia wskazują nam szerokie możliwości oddziaływania na społeczeństwo i na upowszechnienie racjonalnej formy wypoczynku po pracy i w okresie urlopu, jaką jest żeglarstwo.

MARCELI BACCIARELLI

SPOŁECZNI OPIEKUNOWIE ZABYTEKÓW

Na terenie województwa bydgoskiego znajduje się około 1300 zabytków, z tego przeszło 900 poza obszarem większych miast. Z tego względu rola społecznych opiekunów zabytków jest szczególnie duża.

Inicjatywa Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Zarządu Głównego PTTK, dzięki której utworzono przed laty instytucję społecznych opiekunów zabytków wywodzi się z wieloletnich tradycji krajoznawstwa w Polsce. Tradycje te są bardzo dawne również w województwie bydgoskim, pierwszy bowiem oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego na terenie dzisiejszej ziemi bydgoskiej powstał we Włocławku w 1908 r. Członkowie PTK krzewili miłość do ojczyzny w myśl hasła: *przez poznanie — do umiłowania kraju, przez umiłowanie — do czynów ofiarnych*, prowadząc działalność odczytową, organizując wycieczki krajoznawcze, opracowując i wydając przewodniki turystyczne oraz przyczyniając się do powstawania muzeów regionalnych.

Społeczni opiekunowie zabytków — podobnie jak przewodnicy — działają w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. W Bydgoszczy Okręgowa Komisja Opieki nad Zabytkami Kultury i Przyrody powstała 16 listopada 1953 r., w dwa lata później nastąpił rozdział na dwie samodzielne komisje — Opieki nad Zabytkami i Ochrony Przyrody. Obecnie na terenie województwa bydgoskiego pracuje około stu społecznych opiekunów zabytków. Są to ludzie różnych zawodów — najczęściej nauczyciele. Ich pasją jest historia własnego regionu czy miejscowości, której trwałym śladem są m.in. zabytki.

Najwięcej społecznych opiekunów zabytków mieszka w powiatach: chojnickim, mogileńskim, grudziądzkim oraz tucholskim. Osoby te opiekują się grodziskami wczesnośredniowiecznymi w powiecie rypińskim, zamkiem gotyckim z XIV w. w Świeciu, rezerwatem przyrodniczo-archeologicznym „Kęgi Kamienne” w Odrach, budownictwem dREW-

nianym w powiecie chełmińskim czy zabytkowym wiatrakiem w Ostrowie w powiecie mogileńskim. Od niedawna mamy w województwie także zbiorowego społecznego opiekuna zabytków. Jest nim Bydgoski Klub Kolarski „Turkole” (działa przy Oddziale PTTK), którego członkowie opiekują się zamkiem kasztelańskim w Szubinie.

Spółeczni opiekunowie zabytków, jako wielcy miłośnicy swego regionu łączą swą funkcję z obowiązkami przewodników PTTK. Są oni również niejednokrotnie autorami opracowań monograficznych dotyczących poszczególnych zabytków oraz przewodników turystycznych.

W ostatnich latach społeczni opiekunowie zabytków przejawiają szczególnie ożywioną działalność przyczyniając się do zachowania wielu cennych obiektów. Komisja Ochrony Zabytków Zarządu Okręgu PTTK w Bydgoszczy oraz poszczególni społeczni opiekunowie zabytków podejmują ponadto wiele cennych akcji. M.in. opracowano kartotekę zabytków powiatu toruńskiego oraz popularne katalogi zabytków w powiatach Aleksandrowskim i toruńskim. Wspólnie ze Stowarzyszeniem Historyków Sztuki zorganizowano cykl odczytów na temat zabytków Torunia. Społeczni opiekunowie zabytków brali udział w pracach związanych z wytyczeniem bydgoskiej części „Szłaku Piastowskiego”, przyczynili się do zainteresowania władz inowrocławskich koniecznością przeprowadzania w tym mieście badań archeologicznych przy okazji wykopów fundamentów itp.

Komisja Ochrony Zabytków ZO PTTK w Bydgoszczy zorganizowała — w porozumieniu z Wojewódzkim Zarządem Architektoniczno-Budowlanym Prezydium WRN — konferencję poświęconą ochronie zabytków województwa bydgoskiego, w której wzięli udział architekci miejscy i powiatowi.

Uznając szczególne znaczenie działalności społecznych opiekunów zabytków Ministerstwo Kultury i Sztuki ustanowiło

srebrne i złote odznaki „Za Opiekę nad Zabytkami”. W województwie bydgoskim posiadaczami srebrnych odznak są następujące osoby: Jan Melnicki z Brodnicy — założyciel miejscowego Oddziału PTTK, przewodnik, działacz cechu fotografów, posiadacz złotej odznaki PTTK i złotej odznaki przewodnickiej, popularyzator swego regionu, dzięki którego interwencji udało się zachować średniowieczny układ miejski Brodnicy; Zenon Kopeć z Inowrocławia — inicjator badań archeologicznych w Inowrocławiu; Józef Sporny — emerytowany nauczyciel, zasłużony w zabezpieczeniu cennych zabytków z Nieszawy, m.in. XVIII-wiecznych wyrobów rękodzielniczych, znalezionych podczas prac drogowych; Jerzy Michalski z Chełmna — prezes Chełmińskiego Towarzystwa Kultury, inicjator powstania izby pamiątkowej w ratuszu; Ireneusz Sławiński — pracownik Pracowni Konserwacji Zabytków, autor opracowań konserwatorskich wszystkich zamków województwa bydgoskiego oraz Maciej Rejmanowski — starszy konserwator, przewodniczący Okręgowej Komisji Ochrony nad Zabytkami, autor wielu opracowań na temat zabytków naszego regionu. Posiadaczem srebrnej odznaki był także tragicznie zmarły adiunkt Muzeum w Grudziądzu, autor wielu przewodników i monografii — Józef Błachnio.

Ponadto w naszym województwie szczególnie aktywni są następujący społeczni opiekunowie zabytków: Ziemowit Maślanka z Radzyna Chełmińskiego — inicjator wielu prac archeologicznych, badacz historii ziemi chełmińskiej; Julian Rydzkowski z Chojnic — kierownik Muzeum Regionalnego, przewodnik, autor opracowań historycznych; Roman Piotrowski z Rypina — odkrywca skarbu ze Skrwilna; dr Bonifacy Zielonka z Brzozy Toruńskiej — zamiłowany archeolog oraz Albin Makowski z Chojnic — prezes Chojnickiego Towarzystwa Kulturalnego.